

1902

VAGUES, FESTES I FUNERALS

L'1 de gener de 1902 hi hagué sessió plenària de l'Ajuntament per renovar una part del consistori d'acord amb el resultat de les eleccions municipals, celebrades el mes de novembre de l'any anterior. Per primer cop, els partits dinàstics havien quedat en minoria i el venerable Saló de Cent quedà petit, per la presència multitudinària d'un públic desitjós d'assistir a un relleu històric. Fet el recompte de regidors, sumats els nous i els que seguien dos anys més, la composició era de disset catalanistes, dotze republicans, nou conservadors, vuit liberals, tres independents i un socialista.

L'Ajuntament de Barcelona fou la primera institució amb majoria de la Lliga Regionalista, amb l'entrada de regidors de prestigi com Josep Puig i Cadafalch i Francesc Cambó.
/AFB. AUTOR DESCONEGUT/

El primer número del *Cu-cut!*, aparegut el 2 de gener de 1902, presentava a la coberta la seva mascota —un catalanista amb barretina— mentre esclafava els cacics amb una premsa, de la qual en sortien altres catalanistes amb barretina. Dirigida per Josep Baguñà, amb Manuel Folch i Torres com a editor literari i Gaietà Cornet com a director artístic, el setmanari es féu un lloc important entre la menestralia barcelonina.

LA VANGUARDIA, 1/1/1902

La correlació de forces feia preveure novetats i així fou, des del primer moment. Per començar, els tinents d'alcalde nomenats per reial ordre, tots monàrquics, renunciaren al càrrec enmig de grans aplaudiments. Com proclamà després el republicà Tiberi Àvila, Barcelona havia de tenir dret a elegir els seus governants.

Tot seguit, intervingué el regionalista Josep Pella i Forgas per felicitar els dimissionaris... i ho féu en català, decisió acollida amb sorolloses mostres de suport per part dels assistents. S'aixecà després el republicà Joan Salas i Anton i inicià el seu parlament en castellà, com era costum, però una sonora escridassada l'interrompé i, en reprendre, passà al català. S'havia trencat el gel!

En abandonar la sala, hi havia la sensació d'haver assistit a un moment excepcional, en què la llengua del país tornava a prendre protagonisme a la casa de la ciutat.

El moment dolç que vivia la Lliga Regionalista es manifestà també als quioscs, que el dia 2 de gener reberen el primer número de *Cu-cut!*, setmanari de gresca ab ninots, amb el qual els regionalistes pretenien contrarestar la gran influència entre les classes populars de *La Campana de Gràcia* i *L'Esquella de la Torratxa*, de filiació republicana. A partir d'aquell dia, la sàtira política tindria el contrapunt catalanista del *Cu-cut!*, representat per la imatge d'un ninot amb barretina que assoliria una gran popularitat.

Vaga general

El cas, però, és que la ciutat seguia condicionada per la vaga dels metal·lúrgics, cada cop més intensa, a la qual s'afegiren primer els carreters i després els estibadors de carbó del port i els fusters. El 4 de gener es produí un seriós incident, quan la Guàrdia Civil a cavall carregà durament contra uns tres mil obrers, entre els quals moltes dones, que s'havien concentrat a la vora del Besòs, a l'indret anomenat la Mina, on moltes famílies treballadores de Sant Martí solien passar les hores de lleure. De l'agressió resultaren nombrosos ferits i quaranta-nou detinguts, que foren posats a disposició de l'autoritat militar.

Sense perspectives de solució, aquests fets tibaren encara més la tensió. La vaga s'allargava i la capacitat de resistència dels vaguistes arribava al límit, de manera que el diumenge 16 de febrer, les societats obreres organitzaren una jornada de solidaritat amb els seus companys metal·lúrgics. L'acte

La vaga general de febrer de 1902 s'allargà una setmana, durant la qual es visqueren moments de màxima tensió, com el que recull la fotografia, en què nombrosos obrers observen un esquadró de cavalleria que mira de protegir la sortida dels tramvies, probablement de la cotxera de la línia de Circumval·lació.

/AFB. AUTOR: AUBAN/

més concorregut fou el que tingué lloc al Teatre Espanyol del Paral·lel, on les líders anarquistes Teresa Claramunt i Lucrècia Domènech animaren els cinc mil assistents a unir-se a la lluita.

La vaga general començà l'endemà, 17 de febrer, amb l'aturada massiva d'indústries i comerços. Els tramvies van deixar de funcionar i el port restà inactiu, els centres educatius van haver de tancar i la premsa deixà de sortir. La ciutat sencera quedà paralizada.

La resposta governamental fou la declaració de l'estat de setge, amb tots els poders públics sota el comandament del capità general, Enrique Bargés y Pombo. Tot seguit, les tropes ocuparen posicions als carrers i es produïren els primers enfrontaments a l'àrea compresa entre la plaça de Catalunya i la Universitat, amb nombrosos ferits i un mort, Narcís Marcos. A la tarda, després de gravíssimes topades a les rondes, la Rambla i el Raval, el balanç de ferits s'incrementà, amb dotze persones més ateses per impacte de bala, una de les quals moriria l'endemà.

El dia 18 la vaga persistí i els enfrontaments també, intensificats després de saber-se que al Poblenou havien estat morts un vaguista, una dona que era al balcó de casa seva i un nen de set anys que jugava al carrer. A Sants resultaren ferits greus quatre obrers mentre provaven d'aturar l'activitat de l'Escorxador, i a la Bordeta caigué abatuda una noia, quan estava parlant amb una amiga a la porta de la seva carboneria. En acabar el dia, el recompte de víc-

Pintores, Arquitectos, Propietarios

GRAN INVENTO

ASBESTINA

Felvo de varios colores que mezclado con agua fria natural da una pintura que aplicada á la madera, piedra, cemento, ladrillo, yeso, argamasa, mortero, papel, etc., etc., no solo resulta incombustible, sino que aguanta sin cambio alguno la intemperie, lluvia, lavado, froto, etc., etc. Sumamente económica.

De venta en la Sucursal de los señores Visento Ferrer y C^o; Hijos de J. Vidal y Ribas, Fernando Mas, Antonio Solé, Hijos de A. Buzquets y Durán.

LA VANGUARDIA, 19/1/1902

La vaga de la premsa segons el *Cu-cut!*, que en el número del 27 de febrer presentava aquests dos ciutadans absorts amb la lectura de *The Times*, mentre comentaven: *Ara sabré lo que va passar avans d'ahir al costat de casa*. L'acudit es referia a les notícies fantasioses publicades a la premsa estrangera, com el francès *La Dépêche*, que va arribar a afirmar que a Sants s'havia produït un gran combat, amb cinc-cents morts entre els revoltats i el barri completament destruït pel foc d'artilleria.

LA VANGUARDIA, 7/3/1902

times encara s'havia incrementat amb cinc ferits més a Gràcia, el Paral·lel i l'Eixample, tots per trets d'arma de foc, mentre la vaga traspassava els límits municipals de Barcelona i s'estenia a Sabadell, Terrassa, Badalona i altres poblacions industrials.

Convertida la ciutat en un camp de batalla, l'autoritat militar procurava imposar una normalitat impossible. El dia 19 de febrer alguns comerços d'alimentació provaren d'obrir, però hagueren de tornar a tancar sota la pressió dels vaguistes. A la tarda es reproduïren els intercanvis de trets al Raval i el Paral·lel, incloent-hi un intent d'assalt a la caserna de les Drassanes. Resultat de la jornada: cinc ferits greus i un de gravíssim.

En dies posteriors s'instal·là a la ciutat un silenci aclaparador. Les famílies, tancades a casa, no s'atrevien ni a sortir al balcó. Només, de tant en tant, se sentien trets o les ferradures dels escamots de cavalleria. Molts carrers havien esdevingut campaments militars i les escombraries s'acumulaven arreu, mentre la pluja persistent contribuï a transmetre un aire de desolació. Els rumors parlaven de centenars de morts —que les xifres oficials reduïen a onze—, de robatoris i saquejos que, en realitat, no es van produir.

El dia 21 encara hi hagué enfrontaments, especialment al voltant dels forns de pa, que havien provat d'obrir, o dels tramvies, que circulaven protegits per soldats, però el dissabte 22 s'observà una certa normalitat, afavorida per la tornada del bon temps i l'obertura d'algunes botigues. Després de cinc dies de vaga general, la ciutat estava esgotada i els seus habitants cansats d'esperar, de manera que el dia 23 es recuperà l'aspecte d'un diumenge qual·sevol, amb moltes senyores i criatures pel carrer que transmeteren una sensació de seguretat. L'endemà, la turbulència havia passat, la premsa tornà a sortir i era l'hora de fer balanç amb dades fiables: dotze morts, una cinquantena de ferits de gravetat, centenars de lesionats, més de tres-cents detinguts i un ensurt considerable.

En no haver tingut la participació de republicans i socialistes, la mobilització havia anat a càrrec exclusiu dels anarquistes, fet que fou presentat per la premsa internacional com un intent revolucionari de gran magnitud. Els catalanistes, particularment els de la Lliga, foren molt crítics amb el caos creat, que també atribuïren a la maldestra actuació governamental. Quant als resultats de la vaga, foren nuls. Els obrers del metall tornarien a la feina el 3 de març, sense haver assolit la principal demanda, la reducció de jornada. A més, les societats obreres van ser clausurades i l'estat d'excepció s'allargaria gairebé un any, fins al 29 de gener de 1903.

1902. VAGUES, FESTES I FUNERALS

La ciutat ocupada, fotomuntatge del desplegament de tropes durant la vaga de febrer de 1902.
/AFB. AUTOR DESCONEGUT/

Homenatge a un ciutadà molt estimat

La ciutat procurava recuperar la tranquil·litat, però s'hi interposà un nou disgust sobtat, aquest cop per causes naturals: la mort de Bartomeu Robert,

pocs mesos després del rutilant triomf de la candidatura dels quatre presidents que ell encapçalà. El fets es desenvoluparen de manera inesperada, ja que a les nou del vespre del mateix dia de la seva mort, el 10 d'abril, visità en el seu domicili Jacint Verdaguer, greument malalt. Després es traslladà al restaurant Pince, al carrer de Ferran cantonada Rauric, on el cos mèdic municipal celebrava el seu sopar anual. A l'hora del brindis, en alçar-se per prendre la paraula, el doctor Robert se sentí marejat i només encertà a dir *me sento defallir*, abans de caure inconscient. Envoltat de metges, fou tret a pes de braços i traslladat a casa seva, on morí poc després d'una angi-

L'enterrament del doctor Robert —en la instantània al seu pas per les Drassanes, camí del cementiri de Montjuïc—, el 12 d'abril de 1902, constituí una immensa manifestació de dolor i reconeixement de la seva figura.

/ANC. AUTOR: BRANGULÍ/

na de pit, sense haver recobrat el coneixement. Tenia seixanta anys.

La primera notícia de la seva mort fou donada la mateixa nit al Liceu, acabada la representació de *Tannhäuser*, per escampar-se immediatament per tota la ciutat. L'endemà, Joaquim Duran escrigué a *La Veu de Catalunya*:

¡En Robert s'ha mort! La trista nova cau com una massa al bell mitg del cap; las camas se segan, el pensament s'ennuvola y espurneja una llágrima ruenta que escalda els ulls y els acluca dolorosamente.

En aquesta ocasió, no es tractava d'un sentiment purament partidista, com confirmà el diari *La Publicidad* el mateix dia de l'enterrament:

Adversarios políticos del Dr. Robert, nuestra lealtad no puede menos que hacer constar que era una personalidad que se había granjeado grandes simpatías durante el ejercicio de su profesión por sus

vastos conocimientos científicos y por su trato afable y expansivo.

L'enterrament se celebrà el dissabte 12 d'abril i constituí, segons *La Publicidad*, una *imponente manifestación de duelo, al que se asociaron todas las clases sociales*. Tot i la pluja persistent, la gentada omplí tot el recorregut des de la casa mortuòria, a la Gran Via, on fou instal·lada la capella ardent per desig exprés de la família, fins a l'església de Betlem, on tingué lloc el funeral. La Rambla presentava un aspecte greu i solemne, desbordada de gent que aguantava estoicament el xàfec, amb

totes les botigues tancades i llaçades negres als balcons. La comitiva fúnebre avançà després fins a les Drassanes, des d'on autoritats, familiars i amics es desplaçaren fins al cementiri de Montjuïc. La presència de personalitats era tan destacada que calgueren més de dos-cents carruatges per traslladar-les, en una jornada que *La Veu de Catalunya* resumí d'aquesta manera:

Entre todas las manifestaciones que ha vist Barcelona, la d'ahir será una de les que deixarán un recort més inesborrable. Tota la ciutat en pés, todas las clases sociales, van acudir a rendir el darrer tribut al gran polítich que havia aixecat al Congrés la veu ferma y forta a favor de les reivindicacions de Catalunya.

L'Esquella de la Torratxa, en el seu número del 18 d'abril, s'uní igualment al dol:

També La Esquella saluda ab dolorit respecte el home eminent que se'n acaba de anar entre el dol unánim dels seus conciutadans sens distinció de classes ni opinions.

Aquell dia s'obrí una subscripció popular per alçar un monument a la memòria de l'*eminent patrici*, que seria inaugurat el 1910.

Dol popular davant del monument a Colom, al final de la Rambla. Com mostra la fotografia, l'assistència a l'enterrament del doctor Robert tingué una gran presència d'obriers, en contrast amb la profusió d'indumentària burgesa de la imatge de la pàgina anterior.

/AFB. AUTOR DESCONEGUT/

LA VANGUARDIA, 17/3/1902

Els Jocs Florals eren una cita anual i cerimoniosa, en la qual prenen part les principals figures de la literatura catalana. La fotografia correspon als Jocs de 1910, però dóna idea de la solemnitat de l'acte.

/AFB. AUTOR: FREDERIC BALLELL/

Adéu al poeta del poble

En poques setmanes havien desaparegut dues figures cabdals de la política catalana, Francesc Pi i Margall i Bartomeu Robert i Yarzabal, representants de dues línies polítiques que, després d'un llarg ostracisme, havien esdevingut centrals a Catalunya: federalisme i catalanisme. L'una cercava el mític encaix amb Espanya, des d'una perspectiva republicana d'esquerres; l'altra, el màxim possible d'autogovern, amb posicionaments conservadors. Com a rivals, estaven condemnades a enfrontar-se, encara que els límits entre totes dues ideologies polítiques a vegades eren difusos.

La mort del doctor Robert no féu minvar el vigor del catalanisme polític, tot al contrari, malgrat la manifesta hostilitat dels poders governamentals. Havia de quedar clar que, a Barcelona, no solament rebien els obrers, i el 4 de maig s'esdevingué un dels episodis que expliquen a la perfecció l'estat de la qüestió. Aquell dia s'inauguraven solemnement els Jocs Florals, en presència de l'alcalde i el bisbe de Barcelona, entre moltes altres autoritats civils i

LA VANGUARDIA, 16/5/1902

eclesiàstiques. L'acte se celebrava a la sala gòtica de l'edifici de la Llotja i, poc abans de començar, arribà un delegat del capità general per comprovar que l'exhibició de símbols fos correcta. La sala estava decorada artísticament amb flors i garlandes, hi havia penjats tapissos i escuts de les principals poblacions catalanes, gonfanons amb els quatre pals de sang i banderes de sant Jordi, però prengué nota que d'espanyola no n'hi havia cap.

A dos quarts de dues, quan la sessió estava a punt de començar, amb la sala plena de nombrós i selecte públic, amb les senyorettes guarnides amb la tradicional mantellina blanca, s'observà un individu que penjava una gran bandera espanyola a la barana de la galeria superior. L'acció va motivar alguns crits i xiulets, que aviat van cedir a demanda d'una part de la concurrència. Restablert la calma, però, fou comunicat que els Jocs havien estat suspesos i que calia desallotjar el local immediatament. Els assistents van sortir precipitadament al carrer, on es van trobar un fort contingent de cavalleria que els esperava, sabre en mà, per evitar qualsevol intent de manifestació. També es van practicar tres detencions. Eren les conseqüències de l'estat de guerra imperant, amb la població sotmesa als capricis de l'autoritat militar. Quant als Jocs, se celebrarien el 10 de novembre fora de la jurisdicció espanyola, a Sant Martí del Canigó. Com qui diu, a l'exili.

En aquest context, pocs dies després arribà una notícia que no per esperada fou menys dolorosa: la mort de Jacint Verdaguer, mossèn Cinto, l'autor de *L'Atlàntida* i *Canigó*, el poeta del poble, el gran promotor dels Jocs Florals moderns, que guanyà per primer cop amb vint anys. De salut delicada, tothom sabia que Verdaguer estava postrat al llit des del mes d'abril —quan fou visitat pel doctor Robert el dia de la seva mort—, a causa d'una afecció pulmonar. Atesa la gravetat del seu estat, fou traslladat a Vil·la Joana, un casolot propietat de Ramon Miralles situat a Vallvidrera, amb

Vil·la Joana, una masia de Vallvidrera, datada des del segle XVI, que la família Miralles comprà i reformà al segle XIX. El 1902, Ramon Miralles hi convidà mossèn Cinto perquè es pogués recuperar de la seva malaltia, però lamentablement morí el 10 de maig. /AFB. AUTOR DESCONEGUT/

Cua de ciutadans davant de l'Ajuntament, per poder accedir a la capella ardent de Jacint Verdaguer, instal·lada al Saló de Cent.

/AFB. AUTOR DESCONEGUT/

LOS DEPORTES, 24/6/1902

l'esperança que el bon clima de l'indret i el repòs li serien beneficiosos. Però no fou així. Hi morí el 10 de juny cap a les sis de la tarda, amb cinquanta-set anys. Segons dictaminaren els metges, la causa del decés fou una tuberculosi molt avançada.

Autoritats i periodistes es van desplaçar aquella mateixa nit a Vallvidrera, en una expedició dificultada per l'estat lamentable de la carretera, amb prou feines un camí que la pluja havia deixat gairebé impracticable. El trasllat del cadàver a Barcelona, la matinada del dia 12, fou difícil i laboriós a causa del fang acumulat que impedia la marxa normal del carruatge fúnebre. Cap a les set del matí, cinc hores després d'haver sortit de Vallvidrera, la comitiva arribà a la plaça de Sant Jaume, on ja s'esperava una nombrosa concurrència.

La capella ardent, emplaçada al Saló de Cent, rebé la visita d'una corrua de ciutadans inacabable i silenciosa, que s'estenia fins al carrer i feia unes quantes giragonses per encabir-se a la plaça de Sant Jaume.

L'enterrament, el dia 13 de juny, constituí una nova mostra de dol impressionant. El seguici fúnebre era imponent i grandios, amb una concentració inaudita d'autoritats i representants de corporacions i entitats impossible de reproduir per l'extensió. Valgui el resum que en féu *La Veu de Catalunya* en la seva edició vespertina del mateix dia:

...homes públics perteneixents a tots els partits polítics, senadors, diputats, banquers, comerciants, industrials, obrers, artistes, literats y a quants representen l'activitat material, intel·lectual, econòmica o política de Catalunya.

La carrossa fúnebre de Verdaguer al seu pas per una Rambla desbordada per la presència multitudinària de ciutadans, fins i tot enfilats als arbres i els tramvies.

/AFB. AUTOR DESCONEGUT/

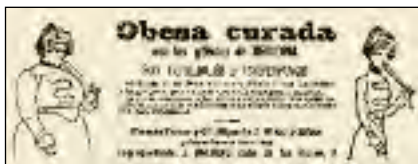
El dol popular s'evidencià al llarg de tot el recorregut, identificat amb les gases negres que cobrien els fanals, per la presència d'una massa humana que, commoguda, omplia la plaça de Sant Jaume, el carrer de Jaume I, la plaça de l'Àngel, la baixada de la Presó, la plaça del Rei, la baixada de Santa Clara, el carrer dels Comtes, la plaça de la Catedral, els carrers de Santa Llúcia i Bisbe, la plaça Nova, el carrer dels Arcs, la plaça de Santa Anna, el Portal de l'Àngel, la plaça de Catalunya i la Rambla. Després del funeral a l'església de Betlem, el dol fou acomiadat al Portal de la Pau, com se solia fer quan l'enterrament era al cementiri de Montjuïc.

Malgrat els escàndols en què s'havia vist involucrat, malgrat la seva inclinació a l'espiritisme i la seva llarga relació amb la família Comillas, la seva suspensió eclesiàstica i la posterior rehabilitació, ningú no li podia discutir la qualitat literària ni l'innegable amor al país. Jacint Verdaguer i Santaló era, senzillament, una figura per no fer-ne broma. *Cu-cut!* li dedicà un número especial ben seriós, com també ho féu *L'Esquella de la Torratxa*, setmanari que en aquella ocasió aparquè la seva sàtira mordaç.

Amb la seva reacció, la ciutadania mostrà sobradament l'estima que sentia pel poeta. Certament, com afirmà *L'Esquella*: *El poble de Barcelona ha fet la pau ab la víctima de tantes persecucions com amargaren la seva vida.*

LA VANGUARDIA, 21/9/1902

LA VANGUARDIA, 15/7/1902

La plaça de Catalunya cap al 1905, amb la configuració en forma d'aspa. Estrenada durant les festes de la Mercè de 1902, constituí la primera urbanització d'un espai molt maltractat. En primer terme, a la dreta, la cúpula de l'Hotel Colón, inaugurat el mateix any. /AFB. AUTOR: FREDERIC BALLELL/

Novetats urbanes

El 17 de maig, poc abans de la mort de Verdaguer, el nou monarca Alfons XIII havia jurat la constitució, acte que posà fi a la llarga regència de la seva mare, Maria Cristina. A l'Ajuntament de Barcelona, regionalistes i republicans havien fet causa comuna, en decidir que no es faria cap acte de celebració. En canvi, les festes de la Mercè tindrien un caràcter extraordinari, mesura que fou presentada per la minoria monàrquica com una commemoració diferida de la proclamació reial. Tanmateix, en ser presentat el programa, el 12 de juliol, no hi havia cap referència al rei. Les festes, efectivament, serien excepcionals, però centrades a difondre el passat històric, l'art i la cultura popular de Barcelona i Catalunya.

Abans, però, calia resoldre un problema enquistat al centre mateix de la ciutat, la plaça de Catalunya, espai no previst al pla d'Eixample que havia evolucionat de manera anàrquica. Fins aleshores, de plaça, només en tenia el nom. Llargament ocupada per construccions irregulars, pavellons, cafès i barraques de fira, el 1898 havia quedat establerta l'alineació definitiva de la futura plaça, que dibuixava un rectangle irregular del qual serien eliminats

tots els obstacles existents. El 1901 fou enderrocada la Casa Estruch, al costat de la ja desapareguda Casa Gibert, la primera de l'Eixample, i només restà dreta la Casa Rosich, un edifici sense cap mena de valor artístic que s'alçava al cantó del Portal de l'Àngel. El conjunt restà com un solar abandonat que tothom procurava evitar, envaït pel fang a l'hivern i rostit pel sol a l'estiu.

A primera hora del 15 d'agost, un contingent d'operaris i jardiniers municipals, dirigits per l'arquitecte Pere Falqués, començà les obres d'urbanització de la plaça, que havien de

quedar enllestides el dia de la Mercè. L'estructura era simple, constituïda per dues avingudes en diagonal de vint metres d'amplària, una que anava des de la Rambla fins al passeig de Gràcia i l'altra des del Portal de l'Àngel fins a la Rambla de Catalunya. El punt d'intersecció formava una placeta circular i en els quatre espais triangulars resultants foren plantades palmeres, plàtans i magnòlies. La il·luminació quedà assegurada amb fanals d'arc voltaic i de gas.

El dia assenyalat, la nova plaça estava a punt, tret de la Casa Rosich, que seguia al seu lloc. L'Ajuntament la comprà i començà a enderrocar-la el 26 de setembre, com si fos un acte més de les festes de la Mercè, però algú tingué la pensada d'utilitzar-hi les restes per fer-ne un simulacre d'incendi, amb la intenció que es pogués lluir el cos de bombers. El curiós espectacle, presidit per l'alcalde, tingué lloc la nit del 3 d'octubre, tot i que l'aiguat que caigué espatllà les maniobres.

Juntament amb la nova plaça, on el 20 d'octubre obriria les portes l'Hotel Colón, l'any 1902 també veié la inauguració de la nova Duana i dels Dipòsits Generals de Comerç, a més del baixador del ferrocarril del passeig de Gràcia, obra discutida iniciada l'any anterior que, a partir d'aleshores, seria el lloc habitual d'arribada dels visitants més il·lustres. La iniciativa privada també deixà el testimoni de dos locals emblemàtics: la farmàcia Bolós, a la Rambla de Catalunya, i el bar Torino, al passeig de Gràcia, esplèndids exponents del modernisme barceloní.

L'estació del passeig de Gràcia, edificada al bell mig del carrer d'Aragó segons un projecte de Salvador Soteras d'estil modernista de línies neoromàniques, fou inaugurada l'1 de juliol de 1902, per ser enderrocada el 1960 amb motiu de la cobertura de la rasa del tren.

/AHMB. AUTOR DESCONEGUT/

La Duana nova del port, sòlid edifici projectat per Enric Sagnier i Pere Garcia Fària, construït entre 1895 i 1902.

/ANC. AUTOR: BRANGULÍ/

LA PRIMERA GRAN CELEBRACIÓ DE LES FESTES DE LA MERCÈ

La patrona tradicional de Barcelona, santa Eulàlia, fou descavalcada del seu tron el 1687, quan el consell de la ciutat nomenà patrona la verge de la Mercè, en reconeixement de la seva intercessió davant d'una devastadora plaga de lla-gosta. Dos segles després, el 1868, el papa Pius IX va ratificar la decisió i santa Eulàlia quedà relegada a la condició de copatrona. El 1871 fou instituïda la celebració de les festes de la Mercè, amb l'esperança que fessin oblidar els estralls de l'epidèmia de febre groga que l'any abans havia convulsat la ciutat. Tant la corporació municipal com les institucions i la població en general es bolcaren en l'organització. Hi hagué carrers guarnits, lluminàries i balls però, després d'unes quantes edicions, es deixaren de fer durant sis anys a conseqüència de la situació política. Represes el 1879, no tornaren a assolir relleu fins al 1888, amb motiu de l'Exposició Universal, una celebració molt lluïda que no tingué continuïtat, potser per por de no poder igualar-la. En anys posteriors, les festes serien pobres i rutinàries fins al 1902, quan el nou consistori barceloní, amb l'impuls particular del regidor regionalista Francesc Cambó, es mostrà disposat a recuperar, fins i tot a superar, la brillantor d'altres temps.

La reacció ciutadana demostrà l'encert de la decisió. A banda del gran nombre de carrers que decidiren parti-

Cartell anunciador de les festes de la Mercè de 1902, obra de Josep Triadó i Mayol, guanyador del concurs organitzat per l'Ajuntament de Barcelona. /AHCB/

cipar activament a la festa, molts particulars, empreses i institucions prepararen decoracions especials de les seves façanes, amb una utilització intensiva de la llum elèctrica que, malgrat que no sempre funcionà, causà una forta impressió. Destacaren en aquest apartat el Círculo Equestre, l'Ateneu Barcelonès, els hotels Falcón, Oriente, Inglaterra i Continental, els teatres del Liceu i Principal, el Banc de Barcelona, el Crèdit Mercantil, el Palau Episcopal, els magatzems El Siglo i El Globo, la Catalana de Gas, la companyia de Lebon, les empreses elèctriques, el Foment del Treball Nacional, el Casino Mercantil... a més de nombrosos establiments comercials dels carrers de Ferran, Sant Pau i l'Hospital i els domicilis de les famílies Güell i Comillas, a la Rambla, entre molts d'altres.

Durant uns quants dies, la ciutat visqué en un ambient de festa indescriptible, però la pluja, habitual en aquella època de l'any, posà al descobert una de les mancances més greus de Barcelona: *el lodo, la peste de esta hermosa capital, tan deficiente en punto á higiene, urbanización y policía urbana es siempre un gran defecto; pero en tales días, y ante los millares de forasteros que nos visitan se convierte en una verdadera vergüenza*, en paraules de Josep Roca i Roca publicades a *La Vanguardia* el 29 de setembre de 1902.

Les festes de la Mercè

Anys enrere, la Festa Major de Barcelona havia estat molt lluïda, però s'havia anat esllanguint per la desídia dels regidors de torn. En aquesta ocasió, el consistori tenia ganes que es notés el canvi de majories i s'hi esforçà de valent. Les festes era previst que s'allarguessin des de la vigília del dia de la Mercè, el 24 de setembre, fins al dia 28, que s'esqueia en diumenge, amb un atapeït programa d'actes, alguns dels quals han sobreviscut fins a l'actualitat.

La notícia fou molt aplaudida *no ciertamente porque los presentes tiempos sean muy á propósito para diversiones, sino con el propósito de alterar algo la monótona regularidad de la vida ordinaria*, com remarquè l'endemà *La Vanguardia*. La veritat és que a la ciutat hi havia ganes de divertir-se, ni que fos per uns quants dies, i ràpidament una cinquantena de carrers, a banda i banda de la Rambla, van designar comissions organitzadores que s'haurien d'esforçar a preparar decoracions dignes i programacions atractives en un temps rècord.

Les festes s'iniciaren, com estava previst, la nit del dia 23, amb l'obertura dels carrers guarnits i l'encesa de les il·luminacions. Sorprengué la multitud que es llançà a recórrer la ciutat vella, mirant de no passar-ne per alt cap detall. Fou molt lloada la decoració del carrer de la Portaferrixa, que rememorava el seu passat medieval. Posats a reviu temps històrics, molts carrers triaren aquest tema, amb entrades de castell, torres, gallardets i escuts a dojo als carrers Comtal, Nou, Arc del Teatre, Tallers, Hospital... També n'hi hagué d'inspiració modernista, com el carrer del Carme i el del Brosolí; xinesa, com el de la Boqueria, o fabril, com el de Ponent. D'altres preferiren evocar la vida de la pagesia, entre els quals destacà la magnífica masia construïda pels veïns de la placeta de Sepúlveda (actualment dedicada a Goya), tocant a la Ronda de Sant Antoni. La plaça Reial seduí per la seva font multicolor que, segons els observadors, produïa un efecte màgic, mentre que el carrer dels Mirallers captivà pel realisme de les reproduccions de la façana de l'Ajuntament, la cascada de la Ciutadella i l'estàtua de la verge de la Mercè.

Naturalment, abundaren les decoracions modestes, fetes a corre-cuita i sense gaire pressupost, carrers senzillament guarnits amb banderoles i garlandes de paper, en els quals s'incidí més en les ganes de gresca que no pas en el vessant artístic. També hi hagué projectes fallits que, per un motiu o altre, no arribaren a temps, com el tram del carrer de l'Hospital comprès entre la

Carrer Comtal.
/AFCEC. AUTOR: FREDERIC BORDAS/

Carrer Nou de la Rambla.
/AFB. AUTOR: A. MAURI/

LA CIUTAT TRASBALSADA

Carrer de la Portaferrissa.
(AFCEC. AUTOR: FREDERIC BORDAS)

Carrer dels Escudellers.
(AFB. AUTOR: LLUÍS GIRAU IGLESIAS/

plaça del Pedró i el carrer de la Cera, on els veïns penjaren un cartell explicatiu que deia:

*Aquest espay de carré
Que veyeu despullat,
N'obstan d'haber tots pagat,
Al ultim no'ns han fet ré.*

LA PUBLICIDAD, 20/9/1902

Una de les decoracions que despertava més expectació, la de la Rambla, que anava a càrrec de l'Ajuntament, causà decepció. Els ornaments *a la veneçiana* eren escassos i les vuit mil bombetes de colors, que havien d'anar dissimulades entre el fullatge dels arbres, foren col·locades de manera maldestra. Altra desil·lusió fou la del carrer de Ferran, elegantment guarnit, però on

Carrer de la Boqueria.

/AFB. AUTOR: FREDERIC BALLELL/

LA VANGUARDIA, 21/9/1902

la il·luminació elèctrica no arribà a funcionar per deficiència del servei. Molts altres carrers també van patir aquest problema, amb una allau de queixes dirigides contra l'empresa contractada, la Catalana d'Electricitat.

Enllestit l'escenari urbà, la festa oficial s'inicià el matí del dia 24, amb l'ofici solemne a l'església de la Mercè, seguit de les activitats programades al parc de la Ciutadella, que inclogueren curses a peu i amb bicicleta i certàmens diversos, entre els quals una novetat: el primer concurs de castells de la història, anunciat com a *Concurso Reglamentario de Xiquets de Valls*. Al Saló de Sant Joan actuaren els Cors de Clavé i a l'avantport s'organitzà una festa marítima que inclogué regates d'embarcacions de diferents categories, en un ambient de festa multitudinària sense precedents, engruixida per la nombrosa concurrència forastera: segons els càlculs de les autoritats, només el dia 24 arribaren a les estacions de tren de Barcelona unes trenta mil persones.

La imatge que oferia la ciutat el dia de la Mercè fou descrit amb eufòria per *La Veu de Catalunya*:

L'aspecte de las grans vías de la ciutat era durant tot ahir imponent y pintoresch, alegre y grandió. Tota la ciutat bullía... Al costat de la levita, o'l gech descolorit del propietari rural, s'hi veyia la humil barretina a tall de gorra frigia dels pagesos del Empurdá o la de plechs dels del Camp de Tarragona; vora l'aixerida pagesa s'hi passejava l'endiuenjada menestrala; prop del obrer ciudadá vestit de festa s'hi ovirava l'hereu montanyench vingut a Barcelona sense altre intent que'l de veure y disfrutar de las festas.

El dia 25 la pluja deslluí els actes i malmeté els guarniments més febles, com els de la Rambla, on gairebé totes les bombetes esclataren amb gran estrèpit, afortunadament sense ocasionar desgràcies. També hagué de ser sus-

La trobada de gegants, celebrada per primer cop, inclogué la participació de parelles arribades de diversos punts de Catalunya, juntament amb molts capgrossos i animals de foc. A la fotografia de l'esquerra podem veure els gegants de Santa Florentina, de Canet de Mar, guanyadors del primer premi, al seu pas pel Saló de Sant Joan. Les dues inferiors recullen els moments inicials, a la Ciutadella, i el grup de la Patum de Berga.

/AFB. AUTOR: LLUÍS GIRAU I IGLESIAS/

pès un dels actes més esperats de la jornada, una gran trobada de gegants que finalment es faria el dissabte 27. Aquell dia, gegants, capgrossos i bestiar popular provinent d'una vintena de poblacions catalanes —a més dels amfitrions, els gegants de la Ciutat, el Pi, Santa Maria i la Casa de la Caritat— es concentraren a la plaça d'armes del parc de la Ciutadella, des d'on iniciaren un llarg recorregut a través del passeig de Sant Joan, la Gran Via, el passeig de Gràcia, la plaça de Catalunya, la Rambla i el carrer de Ferran fins a la plaça de Sant Jaume. Allí formaren semicercle i feren els honors a l'Ajuntament de Barcelona, envoltats de l'eufòria ciutadana per un espectacle mai vist, que assolí *momentos de verdadero efecto de apoteosis teatral* —com recollí *La Vanguardia*—, abans que els gegants retornessin a la Ciutadella.

Durant les festes també hi hagué concurs hípic, de bombers i de cobles de sardanes, campionats de gimnàstica i de futbol, exposició d'art antic al Palau de Belles Arts i d'escultura, pintura i fotografia al Cercle Artístic. També es procedí a la inauguració del Museu d'Arts Decoratives al Palau del Governador de la Ciutadella, gràcies als esforços del regidor regionalista Josep Puig i Cadafalch. Fins i tot fou organitzat un *batalló infantil de voluntaris catalans*, que rememorà a les Arenes la tornada triomfal dels voluntaris del general Prim, el 1860.

Carlemany i el seu seguici, gravat reproduït a *La Veu de Catalunya*, que recull una de les comparses incloses a la cavalcada històrica, artística i industrial que posà fi a les festes. En canvi, la versió que en donà *L'Esquella de la Torratxa* era sensiblement diferent, com reflecteix la vinyeta inferior, de Llopart, que presenta una altra de les comparses: *Héroes romans, menjant, fumant y badallant com simples mortals*.

Tampoc no faltaren a la cita les curses de braus, a la plaça de les Arenes, i sessions especials als teatres, però l'espectacle més destacat dels programats, la denominada cavalcada historicoartística, hagué de ser suspesa diversos cops a causa de la pluja, que obligà a prorrogar les festes una setmana més, fins enllaçar amb les festes majors dels barris de la Barceloneta i Hostafrancs.

Finalment, la cavalcada tingué lloc el diumenge 5 d'octubre, en una ciutat mig negada i coberta de fang per la persistent pluja dels darrers dies. Amb inici anunciat per a les set del vespre —ja que havia de ser de nit, perquè lluïssin les lluminàries—, encara s'endarrerí tres llarguíssimes hores, per a desesperació de la gentada que omplia tot el llarg itinerari, des del nou Escor-

xador del carrer de Tarragona fins al Saló de Sant Joan, passant per la Gran Via, la Rambla de Catalunya, el passeig de Gràcia, el carrer de Casp i el passeig de Sant Joan. Tot i així, la desfilada fou espectacular, encapçalada per una secció a cavall de la policia municipal, l'herald amb l'estendard de la ciutat i deu trompeters. Venien després comparses que representaven els períodes

Una de les carrosses participants a la cavalcada de la Mercè de 1902. Inicialment es pensà a fer desfilar els animals salvatges de la col·lecció zoològica del parc, però se n'hagué de desistir a última hora per motius de seguretat. De tota manera, la comparança cartaginesa, encapçalada per Haníbal i Amílcar Barca, inclogué la participació de quatre elefants.
/AFB. AUTOR DESCONEGUT/

històrics de la ciutat, encapçalats per *veinte hombres primitivos*, seguits de cartaginesos, romans, carolingis i almogàvers. Era el preàmbul de la successió de carrosses preparades per una vintena d'entitats i empreses, algunes de gran qualitat artística, que arrencaren els aplaudiments del públic tot i el malestar provocat pel retard i el pas extraordinàriament lent de la comitiva.

Amb aquest acte, es donaren per acabades unes magnífiques Festes de la Mercè, encara que segurament havien resultat massa llargues... i plujoses. Des de *La Veu de Catalunya* el balanç no podia ser més positiu:

May s'havían vist unas festas més populars que aquestas, una compenetració tan íntima entre'l poble de Barcelona ab aquells regidors que la ciutat se donà, Per això las festas han sigut un éxit d'aquells que formen época.

És clar que aquesta era la visió de la Lliga, disposada a fer lluir la seva iniciativa amb una eufòria que no era compartida pels seus rivals republicans. Els diaris i la premsa satírica d'aquesta tendència trobaren la celebració carrinclona i desmesurada, a més de deslluïda per una pluja més que previsible en ple inici de la tardor.

Per la seva banda, el conservador *Diario de Barcelona* remarcà la decidida participació ciutadana, malgrat els esdeveniments recents:

Contenta y satisfecha puede estar la comisión organizadora de las Fiestas de la Merced, por el modo como han respondido los vecinos de Barcelona a sus reiteradas invitaciones. La ciudad entera, olvidándolo todo, aun aquello que no debe olvidarse por su excesiva trascendencia, ha echado la casa por la ventana, apresurándose a decorar sus calles y plazas, sus fachadas o sus balcones.

Barcelona podia estar satisfeta de les seves festes, però l'any s'acabà amb les conseqüències derivades d'una agressió injustificada més, la prohibició d'ensenyar, especialment el catecisme, en qualsevol llengua que no fos l'espanyola, decretada el 23 de novembre per ordre del ministre d'Instrucció Pública, Álvaro de Figueroa y Torres, comte de Romanones. El dies 27 i 28 hi hagué sonores protestes a la Universitat, que tant un dia com l'altre acabaren amb càrregues de la policia i l'exèrcit dins mateix de les aules, i el 12 de desembre els presidents de les societats econòmiques de Barcelona van adreçar un misatge al rei, en què es demanava la derogació del decret.

Lo que convindria, vinyeta de Miró publicada a la *Campana de Gràcia* el 6 de desembre de 1902, en referència als fets violents esdevinguts a final de novembre a la Universitat:

Del modo que van las cosas en nostra Universitat, una casa d'aquest género es una necessitat.

Paral·lelament, a Madrid, el govern liberal arribava als seus darrers dies. Vell, malalt i fastiguejat per les maniobres dins del seu mateix partit, Práxedes Mateo Sagasta dimitió el 6 de desembre, una setmana abans de morir, i fou designat un govern conservador presidit per Francisco Silvela. Per tant, el 26 de desembre fou nomenat alcalde de Barcelona un representant d'aquesta tendència, Josep Monegal i Nogués, industrial tèxtil que aleshores presidia la Cambra de Comerç i Navegació. Catòlic fervorós, dos dies després tingué la gran satisfacció d'assistir a l'acte de col·locació de la primer pedra del temple expiatori del Tibidabo.